

Tygielski, Wojciech

"Mecenat Wielkiego Kanclerza. Studia o Janie Zamojskim", Stanisław Łempicki, wyd. Stanisław Grzybowski, Warszawa 1980 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 72/1, 178-179

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

rzeń. Rozdziały poświęcone tym ostatnim sprawom są przeważnie podporządkowane jakiemuś problemowi ewolucji państwa i społeczeństwa.

Niezwykle poważnie potraktował E. Ladewig Petersen prezentację źródeł i literatury. Ten znakomity znawca gospodarki a zwłaszcza wszystkich problemów związanych ze szlachtą duńską XVII—XVIII w. uczynił z najszerzej pojętego źródłoznawstwa osobny wielki problem książki. Nie licząc osiemdziesięciostroniowej bibliografii na końcu „Danmarks historie”, otrzymujemy 60 stron historii archiwów, typologii źródeł i ich charakterystyki oraz drugie tyle informacji rozrzuconych w przeglądach literatury dla poszczególnych rozdziałów.

Z natury rzeczy nie do uniknięcia były powtórzenia, jednak odmiennność układu pozwoliła sprowadzić je do rozsądnych granic i — jak widać — wydawnictwo uznało, że nie odbije się to na poczytności. Pożyteczne dla czytelników skandynawskich, obie książki powinny wejść do obrotu również wśród historyków polskich.

A.M.

Stanisław Hozjusz, *Poezje*, przekład Anna Kamieńska, wstęp Waław Odyniec, Wydawnictwo Pojezierze, Olsztyn 1980, s. 137.

Syn przybysza z Badenii Ulryka Hose z Pforzheim, urodzony w Krakowie, zmarły w okolicach Rzymu; postać kontrowersyjna, budząca emocje — podziw, zachwyty, niechęć, oskarżenia; sekretarz królewski, biskup, kardynał, wielki penitencjariusz, a przede wszystkim bojownik kontrreformacji — był też poetą.

Pisał oczywiście po łacinie — zawsze uznając wyższość tego języka nad polskim. Dwujęzyczne wydanie jego poezji zawdzięczamy Annie Kamieńskiej. Manieryzującą poezję Hozjusza starała się tłumaczka przybliżyć polskiemu czytelnikowi dając przekład poetycki, nie filologiczny, ograniczając rozbudowane w tekście oryginalnym popisy erudycyjne z zakresu starożytnej mitologii i geografii. Wstępem historycznym będącym w praktyce rozbudowanym życiorysem autora opatrzył tomik Waław Odyniec.

23 ilustracje — pochodzące z dzieła Tomasza Tretera, „Theatrum virtutum D. Stanisłai Hosii”, są jakby drugim życiorysem Hozjusza, syntetycznie opowiedzianym innymi — ikonograficznymi środkami wyrazu.

Nie po raz pierwszy wypada chwalić olsztyńskie wydawnictwo „Pojezierze” za trafne posunięcia edytorskie. W cennej serii „Literatura Warmii i Mazur w dawnych wiekach” ukazały się już m.in. „Pieśni” Dantyszka, „Historycja żalosa...” Stanisława Murzynowskiego, „Polska...” Marcina Kromera.

Poezje Hozjusza pasują do tego towarzystwa.

W.T.

Stanisław Łempicki, *Mecenat Wielkiego Kanclerza. Studia o Janie Zamoyskim*, wyd. Stanisław Grzybowski, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1980, s. 611.

Kolejny tom popularnej serii „Klasyki historiografii” zawiera prace jednego z najwybitniejszych historyków kultury. Pisząc głównie w okresie międzywojennym był Łempicki zafascynowany postacią Jana Zamoyskiego — kanclerza i hetmana wielkiego koronnego — kierownika polskiej floty państwowej w okresie świetności Rzeczypospolitej. Zgodnie z zainteresowaniami koncentrował swą

uwagę prawie wyłącznie na mecenacie kulturalnym kanclerza, jego działalności na polu nauki i oświaty. Ta grupa studiów Łempickiego, która oczywiście nie wyczerpuje jego niezwykle szerokich zainteresowań badawczych, jest dziś uznawana za najbardziej wartościową i, mimo nieuniknionych powtórzeń w poszczególnych szkicach, wydaje się twórczością najbardziej klarowną i niezdezaktualizowaną

W roku 1952 „Czytelnik” wydał tom prac Łempickiego zatytułowany „Renesans i humanizm w Polsce”, w którym to wydawnictwie znalazły się jego cztery ważne prace poświęcone wielkiemu kanclerzowi („Padwa uczyniła mnie mężem”, „Protector medycyny i medyków”, „Polski Medyceusz XVI wieku”, „Heidenstein czy Zamoyski”). Wszystkie one znalazły się zresztą w nowym wyborze.

Ponownie wydać studia Łempickiego o Zamoyskim postanowił Stanisław Grzybowski. Podobnie jak zbiór studiów Wacława Sobieskiego wydany w serii klasyków przed dwoma laty, poprzedził on pisma Łempickiego niebanalnym wstępem. Nakreślił sylwetkę uczonego — historyka i wychowawcy — poprzez przedstawienie środowiska, w jakim się wychował, kształcił i rozwijał swój warsztat badawczy.

W pierwszej części wydawnictwa znalazła się obszerna praca Łempickiego „Działalność Jana Zamoyskiego na polu szkolnictwa 1573—1605” — wydana po raz pierwszy w Krakowie w 1921 roku; w drugiej — zatytułowanej „Studia o Janie Zamoyskim”, obok czterech studiów wydanych w 1952 roku, trzy niewielkie szkice drukowane przed wojną: „Wielki tolerant — jezuita i Skarga” — w „Tece Zamoyskiej”, „Rzekomy list Jana Zamoyskiego z r. 1585 do rektora Akademii hetmańskiej” — w „Minerwie Polskiej”, „Hetman Zamoyski — miłośnik starożytności” — w „Filomacie”.

Forma uczczenia czterechsetlecia założenia Zamościa — bardzo udana.

W.T.

Epistolarum commercium p. Laurentii Nicolai Norvegi S. J. aliaque quaedam scripta de manu eius, typis mandatum cura J. J. Duin, O. Garstein, „Norvegia Sacra” t. XXIII, Kilder og Studier til Norges Kirkehistorie utgitt av Kirkehistorisk Samfunn, St. Olavs Forlag, Osloae 1980, s. XIII, 430.

W założonej w 1921 r. przez Olufa Kolsruda serii „Norvegia Sacra” ogłoszono już spuściznę Wawrzyńca Nicolai zwanego w naszej literaturze Norwegczykiem: jego upsalską deklaracją wiary z 1593 r. opublikowano w t. XXII (1965 r.) Obecne wydawnictwo zawiera korespondencję Norwegczyka (listy przezeń pisane s. 1—144 i doń napływające s. 149—193) oraz inne jego drobne pisma: instrukcje, opinie itd.

Norwegczyk (1539—1622) prowadził bardzo ruchliwe życie. Urodził się w Tonsberdze w Norwegii, uczęszczał do szkoły katedralnej w Oslo i metropolitalnej w Kopenhadze. Studiował na Uniwersytecie w Lowanium gdzie wstąpił do zakonu jezuitów. W latach 1576—1580 przebywał w Sztokholmie służąc Katarzynie Jagiellonce i pracując nad przywróceniem katolicyzmowi utraconych pozycji. Nauczał tu — jako ukryty jezuita — w Sztokholmskim Kolegium Królewskim i Królewskiej Szkole Sztokholmskiej. Początkowo zyskał poparcie Jana III ale w 1580 musiał opuścić Szwecję. Kolejno działał w Rzymie, Wiedniu, Ołomuńcu, Pradze (1585—1589) — gdzie uzyskał doktorat teologii, Grazu i Wiedniu. Przez dwadzieścia dwa lata bezpośrednio związany był z Polską pracując w kolegium braniewskim (1600—1610), ryskim (1610—1620) i w Akademii Wileńskiej (1621—1622) gdzie